

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МЕНТАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПОЛІЕТНІЧОГО МІСТА

Множинність чинників формування і функціонування усталених міських спільнот, що обумовлена складними історичними шляхами і містить у собі економічні, соціальні, культурні, науково-освітнянські, традиційно-побутові та безліч інших компонентів розвитку, що ставить перед сьогоденням надзвичайно складне завдання забезпечення наукового обґрунтованого супроводу цих процесів. [2] Філософсько-антропологічні виміри ментального простору міста базуються на результатах археологічних, етнологічних, етнографічних, лінгвістичних, соціологічних, психологічних, психофізіологічних, компаративних дослідженнях [5].

Філософсько-антропологічні виміри ментального простору міста розглянуті М. Шелером, який визначав філософську антропологію як модифікацію філософської концепції, яка охоплює людське буття (існування) у всій його повноті, визначає місце і ставлення людини до світу, репрезентується у матрицях культури [1].

Х. Плеснер продовжив розробку філософсько-антропологічного напрямку. Він запропонував розглядати людину як частину загальної проблеми світотворення, поставивши завдання досягнути природну сферу людини, а не обмежуватися вивченням його тільки в якості суб'єкта духовної творчості і моральної відповідальності.

У книзі «Філософська антропологія» Б. В. Марков дає відправну точку до розгляду проблеми людини як основної для цього філософського напрямку. «У філософії і гуманітарних науках людина визначається як носій розуму, він принципово відрізняється від тварин своєю розумністю, що дозволяє стримувати і контролювати тілесні потяги і інстинкти. Люди буквально всьому повинні були навчитися самі і все, що вони вміють – це продукт культурного розвитку, виховання та освіти. Людиною не народжуються, а стають». І можна продовжити цю думку тим, що міською людиною, городянином теж стають в процесі взаємодії людини і міського середовища.

Семіотичний аналіз символічного простору міста як теорія науки про знаки і знакосистеми розглядаються знаки і символи у комунікаціях міського простору. Знакова систем характеризується певним модусом і передає специфічний смисл, заміщає, інтерпретує структури–моделі об'єктивної дійсності і фіксує відносини між ними [6].

У містах, особливо, в їх архітектурі, ми стикаємося з подібного роду семіотичними еволюційними рядами: змінами архітектурних стилів, збереженням або, навпаки, перебудовами наявних споруд і т.п. [4] У них можна спостерігати послідовність заміщення одних об'єктів іншими, при якому нові предмети і явища зберігають старі назви та позначення, наповнюючи новим змістом. Зміна архітектурних стилів, розвиток і зміна утилітарних і символічних предметів всій міського середовища та повсякденного вжитку, соціально-структурні зміни – всі вони зберігають «семіотичну» історичну пам'ять. Архітектура як матриця мистецтва репродукує ансамблі, будівлі, споруди, які необхідні для онтологічно-повсякденних потреб людини і слугує прагматичним естетично-духовним, соціокультурним потребам людини.

Найбільш близька до такого розуміння міських просторових знаків та їх інтерпретації городянином позиція У. Еко. Він вважає, що «однією з областей, в яких семіологія найбільше затребувана часом і життям, є архітектура. Саме в архітектурних спорудах з найбільшою, можливо, силою втілюється суперечливість семіотики як організації життєвого простору людини, культури, і цивілізаційного розвитку суспільства в цілому».

Знаки і символи виступають не тільки віддзеркаленням вже існуючих об'єктів, вони разом з їх осмисленням створюють особливий знаковий світ. Місто і міський простір надають великі можливості для людини прочитувати його за допомогою символів і знаків, і, в свою чергу, нагороджувати такими символами і знаками міський простір. Іконічний знак (архітектурний, в тому числі), не тільки інформує, але має розпорядчу функцію.

Семіотика дозволяє людині маркувати міський простір, що оточує його. Це семіотичне кодування закріплюється в мовних знаках, в трансляції історичної пам'яті, а також у сприйнятті людиною сьогодення, а також одночасно – майбутнього і минулого.

У семіотичних знаках міста кодується сприйняття і розуміння людиною навколишнього його середовища, надання йому певних смислів, розрізнення власного особистого індивідуального простору і його співвідношення з простором Іншого, з простором Усіх, з об'єктивувати простором поселення. Тому-то для дослідження міста необхідно звернення до дослідження семіотичного сенсу міського простору.

На думку Лін Лофланд, «міське життя стало можливим завдяки впорядкуванню міського населення на вигляд і розташуванню в просторі таким чином, що люди у місті можуть дізнатися про навколишніх, просто дивлячись один на одного» [7].

В міському просторі умовно можна виділити такі виміри: персональний, тілесний простір; приватний закритий простір (обмежується правами власності та контролюється власником (наприклад, приватне житло); суспільний простір – простір, який група сприймає як свій [7].

Завершуючи побіжний огляд наведених вище культурологічно-соціологічних концептів і підходів до культурологічних характеристик міста, зазначимо, що саме рівень соціалізації і комунікативної активності не лише пов'язує між собою розрізнені міські осередки, виконуючи логістичну функцію, а й відіграє соціально значущу роль інтеграції міського населення, забезпечує середовище для комунікації та взаємодії. Ментальність городян позначається на пристрої міста, його незалежності, могутності, багатства, краси, унікальності [3].

У вказаному сенсі власне суспільний простір і визначає суть міста, відображає його суспільний прояв і є місцем обговорення суспільно значущих питань. Ментальна картина міста – це його особлива атмосфера, наповнена тими смислами, які містить саме місто, і тими значеннями, які надає місту і його частинам чоловік. Значення можуть носити надособистісний, офіційний (релігійний і адміністративний центр, зручне географічне положення, добре укріплена фортеця тощо) або глибоко особистісний характер (улюблене місто, рідний, пам'ятний яким-небудь значущою подією) [4]. Психологічна оцінка і сприйняття міського середовища задається самою людиною і виражається у змісті ментальної картини міста, яке з часом може змінюватися. Культурологічні і соціально-філософські дослідження стверджують, що задоволеність життям, самореалізація індивідів залежать і від загального середовища міста, створюваного вчинками та емоціями людей. Зростання населення, розвиток комунікаційних мереж ведуть до змін у звичках, почуттях, характерах людей. Спираючись на цінності середовища, міський мешканець створює свої цінності з печаткою еволюційної новації.

Отже, активне, багатоманітне та культурне життя, доступне й відкрите для представників усіх місцевих груп і субкультур, становить важливу частину соціальної структури, що визначає дієздатність і привабливість місць проживання – пропоновану певною місцевістю якість життя, завдяки чому саме культурні аспекти побутування значною мірою і роблять окрему людину мешканцем певного міста чи місцевості. Головним рушієм і джерелом розвитку особистості є щастя людини, її творчий (креативний) потенціал, відтак першочергової уваги набуває інструментарій Індексу щастя та Індексу людського розвитку. Зі свого боку, Індекс добробуту використовується для перевірки адекватності оцінки попередніми індексами.

Розвиток культур є важливим каталізатором стимулювання творчості та винахідливості людини. Зовнішнє міське середовище зумовлює капіталізацію нових ідей в інноваціях. Комплексно і об'єктивно оцінити ефективність зусиль країни та міста у розвитку інновацій дає змогу Глобальний і інноваційний індекс [6]. Таким чином, метальна картина міста базується на людиноцентричному підході з врахуванням мегатрендів і цілей тисячоліття.

Література:

1) Афанасьєва Л. Міжкультурний діалог в контексті єднання України / Л. Афанасьєва, Є. Музя, К. Колева, Р. Олексенко // Українознавчий альманах. - 2017. - Вип. 21. - С. 15-20.

2) Афанасьєва Л. Интеркультурность как успешная модель развития поликультурного городского сообщества / Л. В. Афанасьєва, Р. І. Олексенко // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos. – 2018. – С. 6-13.

3) Афанасьєва Л. Активні інтеркультурні практики як індикатор взаємодії культурних груп і спільнот поліетнічного міста / Л. В. Афанасьєва, Р. І. Олексенко // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії – 2018.- Вип. 18. – С. 40 - 47.

4) Афанасьєва Л. В. Роль соціокультурного середовища в модернізації сучасного українського міста / Л. В. Афанасьєва // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія]. Сер.: Соціологія. – 2014. – №. 234, Вип. 222. – С. 70-74.

5) Воронкова В.Г. Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісн. ЗДІА. — Вип. 37. — 2009. — С.16–32.

6) Воронкова В.Г. Планування та прогнозування в умовах ринку. – Навчальний посібник / під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. – К.: ВД «Професіонал», 2010 – 352с.

7) Жулькевська О. В. Суспільний простір міста як об'єкт соціологічного вивчення та емпіричний референт соціальних змін / О.В. Жулькевська, М.В. Грищенко //Соціологічні студії. – 2012. – №. 1. – С. 61-66.